

Ob stoletnici rojstva

V spomin na Draga Bajca

Konec letošnjega oktobra je preteklo 100 let, odkar se je v Vipavi rodil Drago Bajec, pesnik, publicist, narodnoobrambni kulturni delavec, tigrovec in študent. Njegovo kratko življenje, ki se je končalo že pri 24 letih s pretresljivo tragično smrtjo, je bilo vpeto v čas, ki je bil za primorske Slovence zelo težak. Temu težkemu zgodovinskemu dogajanju v prvih desetletjih 20. stol. se je pridružila še družinska tragedija. Umrli mu je mati, ki je zapustila petero otrok, ko je bil oče na bojni fronti. To je nežnemu tenkočutnemu enajstletnemu, najstarejšemu sinu Dragu vtisnilo posebne značajske lastnosti, zaprtost in melanholičnost. Draga, najstarejšega sina, je oče poslal študirat na Kranjsko. Tako je opravil gimnazijske študije v Ljubljani na škofijski gimnaziji in v Kranju. Toda pred zaključkom je moral kot italijanski državljani na obvezno služenje vojaškega roka v kraljevino Italijo. Maturo je opravil šele leta 1927 in se nato kot izreden študent vpisal na pravno fakulteto univerze v Padovi. Še pred tem je nastopil službo v goriškem uredništvu časopisa Edinost, ki ga je

Albet Rejec, urednik časopisa Edinost. Publicisti tega časopisa Srečko Logar, Maks Rejec, Rado Humar in drugi so bili pomembni organizatorji podtalne organizacije. Tako je tudi

Drago Bajec organiziral ilegalni odpor na vipavsko-ajdovskem področju. V letu 1927 je organiziral po vaseh celice, trojke in zaupnike. Na območju ajdovsko - vipavske srenje je znanih 14 uporniških jeder in 70 imen članov. Med člani najdemo predvsem študente, učitelje, gostilničarje in trgovce. Najštevilčnejša in najvplivnejša je bila vipavska

enostavno, sta povzročila, čedalje hujši pritisk na slovenske narodnoobrambne in kulturne delavce. V času, ko je bil Bajec v Padovi, da bi opravil nekatere izpite, so njegovi sodelavci v

Gorici zvedeli, da je Drago na seznamu za konfinacijo. Nekdo od Edinosti se je odpravil v Padovo, da bi ga opozoril in ga usmeril na pot preko meje. Toda Bajec je takrat ležal težko bolan, z visoko vročino. Kljub temu se je odpravil na pot. S sopotnikom sta prišla z vlakom v domače kraje. Bajec je zaradi varnosti pred preganjalci izstopil pred Gorico in se peš odpravil proti

Biljam, da bi nato nadaljeval pot mimo Idrije čez mejo. Toda v mokri in hladni oktobrski noči se mu je telesna temperatura izredno dvignila in zgrudil se je pred Humarjevo hišo, kjer je domači pes z laježem opozoril domače, da se nekaj dogaja pred vrati. Po prvi pomoči so ga Humarjevi v strahu pred aretacijo odpeljali k tigrovskemu

popoldan, a šele v nedeljo so dobili dovoljenje, da ga smejo odpeljati v Vipavo, da ga pokopljejo. V Biljah ga je spremljalo ljudstvo iz celih Bilj do cerkve, vse polno vencev in rož se je nabralo, da ni bilo mogoče jih kam spraviti. Venci so prihajali od vseh strani, največ iz Gorice, kjer je bil v službi pri Edinosti. V Vipavi se je zbralo toliko ljudstva, da je pogreb oblast prepovedala. V ponedeljek se je zbralo še več ljudstva, toliko vencev in rož, da se še ni videlo pri pogrebu v naših krajih. Oblast je delala sitnosti in grozila, da ga ne pokopljejo, dokler se ljudje ne umaknejo in odnesejo cvetje. Tako so ga pokopali šele v ponedeljek proti večeru brez zvonjenja. Ljudem niso pustili ne moliti ne jokati, kogar so videli jokati, so ga pretepli. V Postojni so ustavili cel vlak dijakov, ki so nameravali na pogreb. Zdi se, da živimo v dobi Atile." Na pogrebu so za krsto stopali le ožji sorodniki in nekaj sosedov. Mlado goriško dekle pa je ob odprtem grobu izpod plašča privlekla šopek rdečih nageljnov in jih sunkovito vrglo na krsto v svežo izkopeno jamo. Nekaj podobnega se je zgodilo dve leti prej, na grobu Srečka Kosovela. Zahvalna osmrtnica rodbine Bajec, je bila objavljena 30. oktobra 1928 v zadnji številki Edinosti. Njegovi prijatelji in tigrovski tovariši so poskrbeli, da je znani kipar France Gorše izklesal nagrobni obelisk, kjer je marmornata glava dekleta, ki počiva na sklenjenih rokah, usmerjena proti vzhodu, in

V spomin na Draga Bajca

Konec letošnjega oktobra je preteklo 100 let, odkar se je v Vipavi rodil Drago Bajec, pesnik, publicist, narodnoobrambni kulturni delavec, tigrovec in študent. Njegovo kratko življenje, ki se je končalo že pri 24 letih s pretresljivo tragično smrtjo, je bilo vpeto v čas, ki je bil za primorske Slovence zelo težak. Temu težkemu zgodovinskemu dogajanju v prvih desetletjih 20. stol. se je pridružila še družinska tragedija. Umrli mu je mati, ki je zapustila petero otrok, ko je bil oče na bojni fronti. To je nežnemu tenkočutnemu enajstletnemu, najstarejšemu sinu Dragu vtisnilo posebne značajske lastnosti, zaprtost in melanholičnost. Draga, najstarejšega sina, je oče poslal študirat na Kranjsko. Tako je opravil gimnazijske študije v Ljubljani na škofijski gimnaziji in v Kranju. Toda pred zaključkom je moral kot italijanski državljani na obvezno služenje vojaškega roka v kraljevino Italijo. Maturo je opravil šele leta 1927 in se nato kot izreden študent vpisal na pravno fakulteto univerze v Padovi. Še pred tem je nastopil službo v goriškem uredništvu časopisa *Edinost*, ki ga je urejal Berti Rejec.

Bil je izreden časnikarski talent, vneto je opisoval dnevne novice in objavljaj različne zanimive članke, ki jih je prevajal iz krajših proznih sestavkov. Pisal pa je tudi daljše reportaže, intervjuje in literarno zgodovinske sestavke ter objavljaj svoje izvirne pesmi. Kot kulturni narodnoobrambni delavec, publicist in študent z oznako slavofila je bil zasledovan, preganjan in večkrat zaprt. Septembra 1926, mesec dni, preden bi zaključil vojaščino, so ga zaradi nekega nanj naslovljenega pisma italijanske oblasti zaprle, verjetno pa je bilo v ozadju iskanje pisca Deset zapovedi za rekrute, ki so izšli v humorističnem časopisu *Čuk na palci*.

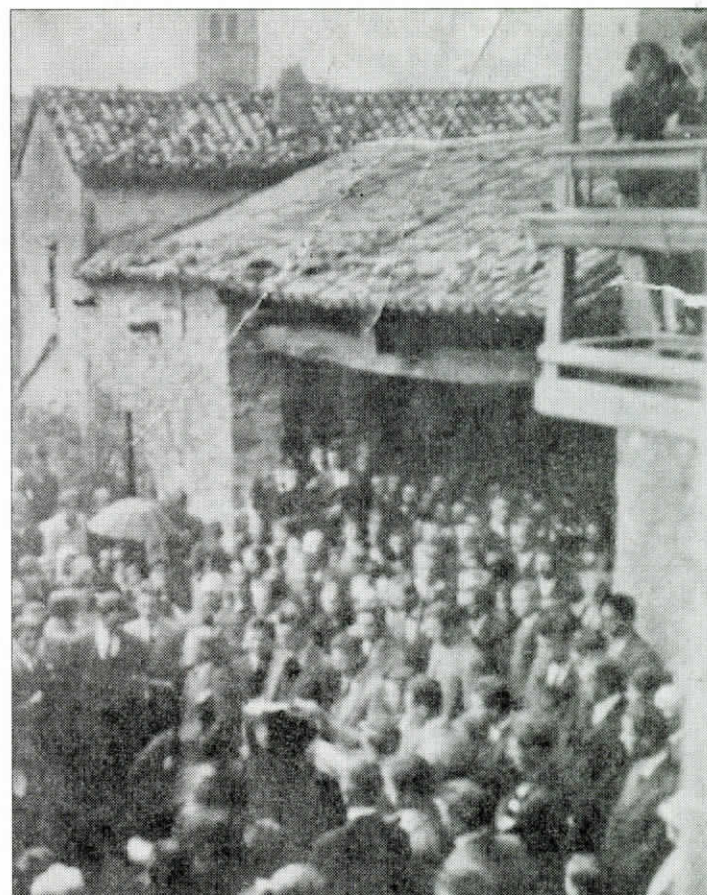
V času, ko je deloval kot časnikar pri *Edinosti* v Gorici, so za njim plazili fašistični konfidenti in policijski agenti, tako da v Gorici ni mogel dobiti stanovanja, ker si ga nihče ni upal vzeti, za hišo zaradi strahu pred fašističnim maščevanjem. Tako se je mladenič potikal pri svojih tovariših in prespal zdaj tukaj zdaj tam, večkrat tudi v zaporu, kamor so pošiljali politične osumljence ob fašističnih slavnostih in praznikih.

Prav v tistem času, ko je Drago deloval v Gorici, so značilni najhujši fašistični pritiski. Z zakonom so bila ukinjena vsa slovenska društva in večina časopisov. Tako je postajalo narodnoobrambno delovanje vedno bolj prikrito. Spontano so se kulturni delavci povezovali v narodnoobrambni organizaciji TIGR, ki jo je z nekaterimi drugimi vodil

Albet Rejec, urednik časopisa *Edinost*. Publicisti tega časopisa Srečko Logar, Maks Rejec, Rado Humar in drugi so bili pomembni organizatorji podtalne organizacije. Tako je tudi

Drago Bajec organiziral ilegalni odpor na vipavsko-ajdovskem področju. V letu 1927 je organiziral po vaseh celice, trojke in zaupnike. Na območju ajdovsko - vipavske srenje je znanih 14 uporniških jeder in 70 imen članov. Med člani najdemo predvsem študente, učitelje, gostilničarje in trgovce. Najštevilčnejša in najvplivnejša je bila vipavska

Množica pred Bajčevo domačijo pred pogrebom (foto Veno Pilon)

celica, ki jo je ves čas vodil Stanko Poniž, trgovec z jestvinami. Vipavska celica je imela pomembno povezovalno vlogo, še dolgo potem ko Draga ni bilo več. Vzdrževala je zvezo z vodstvom v Gorici, s Pivškimi uporniki in z oboroženimi trojkami, ki so prihajali preko meje.

Drago Bajec je bil pomemben član pri organizaciji sestanka tigrovcov na Nanosu 8. septembra 1927, kjer je bila sprejeta enotna programska zasnova in se je okrepilo sodelovanje med jedri upora v Trstu, Gorici in na Pivškem. Napeto ozračje in slutnja italijanskih oblasti, da raznarodovanje ne bo

enostavno, sta povzročila, čedalje hujši pritisk na slovenske narodnoobrambne in kulturne delavce. V času, ko je bil Bajec v Padovi, da bi opravil nekatere izpite, so njegovi sodelavci v

Gorici zvedeli, da je Drago na seznamu za konfinacijo. Nekdo od *Edinosti* se je odpravil v Padovo, da bi ga opozoril in ga usmeril na pot preko meje. Toda Bajec je takrat ležal težko bolan, z visoko vročino. Kljub temu se je odpravil na pot. S sopotnikom sta prišla z vlakom v domače kraje. Bajec je zaradi varnosti pred preganjalci izstopil pred Gorico in se peš

odpravil proti Biljam, da bi nato nadaljeval pot mimo Idrije čez mejo. Toda v mokri in hladni oktobrski noči se mu je telesna temperatura izredno dvignila in zgrudil se je pred Humarjevo hišo, kjer je domači pes z laježem opozoril domače, da se nekaj dogaja pred vrati. Po prvi pomoči so ga Humarjevi v strahu pred aretacijo odpeljali k tigrovskemu

tovarišu Francu Pericu, kjer je že po dveh dneh umrl. Njegovo smrt je doživeto opisal njegov prijatelj in gostitelj v pismu svoji ženi: "...Ko sem prišel iz Gorice, mi je tata povedal, da že umira, da ni nikake pomoči več.... V nekaj urah je podlegel mučenik našega preganjanega naroda, star šele 24 let... Vsi smo jokali v hiši, kakor bi bil naš. Oh, kaj je bilo potem, po par urah, ko so prišli njegovi iz Vipave.... Mislili smo, da znorijo. Pokojnika so odnesli na pokopališče v kapelo. Komisija iz Gorice in karabinjerji so se nad mrtvim maščevali, da ga niso dovolili pogrebsti. Umrl je v sredo

popoldan, a šele v nedeljo so dobili dovoljenje, da ga smejo odpeljati v Vipavo, da ga pokopljejo. V Biljah ga je spremljalo ljudstvo iz celih Bilj do cerkve, vse polno vencev in rož se je nabralo, da ni bilo mogoče jih kam spraviti. Venci so prihajali od vseh strani, največ iz Gorice, kjer je bil v službi pri *Edinosti*. V Vipavi se je zbralo toliko ljudstva, da je pogreb oblast prepovedala. V ponedeljek se je zbralo še več ljudstva, toliko vencev in rož, da se še ni videlo pri pogrebu v naših krajih. Oblast je delala sitnosti in grozila, da ga ne pokopljejo, dokler se ljudje ne umaknejo in odnesejo cvetje. Tako so ga pokopali šele v ponedeljek proti večeru brez zvonjenja. Ljudem niso pustili ne moliti ne jokati, kogar so videli jokati, so ga pretepli. V Postojni so ustavili cel vlak dijakov, ki so nameravali na pogreb. Zdi se, da živimo v dobi Atile." Na pogrebu so za krsto stopali le ožji sorodniki in nekaj sosedov. Mlado goriško dekle pa je ob odprtem grobu izpod plašča privlekla šopek rdečih nageljnov in jih sunkovito vrglo na krsto v svežo izkopano jamo. Nekaj podobnega se je zgodilo dve leti prej, na grobu Srečka Kosovela.

Zahvalna osmrtnica rodbine Bajec, je bila objavljena 30. oktobra 1928 v zadnji številki *Edinosti*. Njegovi prijatelji in tigrovski tovariši so poskrbeli, da je znani kipar France Gorše izklesal nagrobni obelisk, kjer je marmornata glava dekleta, ki počiva na sklenjenih rokah, usmerjena proti vzhodu, in še danes predstavlja hrepenenje po domovini Sloveniji.

Na prezgodaj tragično preminulega nadebudnega rojaka Vipavci niso pozabili. Od leta 1978 nosi Osnovna šola v Vipavi njegovo ime in pred vhom stoji njegov doprni kip. Takrat so prvič izšle njegove lirične pesmi, kjer sanja mladenič o ljubljeni deklici, in njegove udarne pesmi, kjer odmeva teža fašističnega pritiska in narodnega zatiranja, v zbirki z naslovom *Drevo sem*. Konec oktobra so se Vipavci slovesno in spoštljivo poklonili spomenu književnika in narodnoobrambnega delavca. Izšel je ponatis njegovih pesmi *Drevo sem* z bogato in ganljivo spremno besedo Marjana Breclja. Osnovnošolski otroci so mu posvetili šolsko glasilo *Mladi Vipavec* in pripravili ganljivo proslavo, kjer so doživeto ponazorili Dragovo življenje in ustvarjanje. Na domu so odkrili novo spominsko ploščo zanj in za njegovega brata Milana Bajca, ki je svojo narodnoobrambno zavest izpričal drugače, tako da se je že decembra 1941 priključil partizanskim odredom na Gorenjskem in nato nadaljeval svoj boj za osvoboditev v Vojkovi četi, se udeležil bitke na Nanosu, toda prav kmalu za tem, že leta 1942, padel pod strelj italijanskega okupatorja. Na slovesnosti sta se spominu obeh narodnjakov poklonila z izbranimi in ganljivimi besedami prof. Tomaž Pavšič in Franjo Batagelj, predsednik društva TIGR Primorske. Oba govorca sta poudarila vzglednost njunega domoljubja tudi za sodobni čas.